

Klima- og miljøminister Andreas Bjelland Eriksen
Kommunal- og distriktsminister Erling Sande

Kopi: Finansminister Trygve Slagsvold Vedum
Landbruks- og matminister Geir Pollestad

NATURVITERNES INNSPILL TIL STATSBUDSJETTET 2025:

ALL NATUR LIGGER I EN KOMMUNE

Forvaltningen må styrkes i oppfølgingen av naturavtalen

Naturviterne mener stans i tapet av naturmangfold og sikring av våre felles naturverdier og -ressurser for fremtidige generasjoner må være den viktigste prioriteringen i statsbudsjettet for 2025.

FNs klimapanel (IPCC) og naturpanel (IPBES) har slått fast at verden står foran en natur- og klimakrise. Begge krisene må løses samtidig, og vi må ha naturen med på laget for å lykkes. Mye av dette arbeidet vil måtte skje i kommunene, primært gjennom en strengere økonomisering i bruken av arealer fremover.

Norge ledet an i arbeidet med å fremforhandle naturavtalen. Avtalens overordnede mål er å stoppe ødeleggelsene av natur og restaurere mer ødelagt natur innen 2030. Skal vi lykkes med å følge opp naturavtalen må kapasiteten og ressursene til å jobbe med natur og klima økes. Klimautvalget 2050 anbefaler i sin utredning knyttet til arealpolitikk at «natur- og klimakompetansen styrkes i alle kommuner, fylkeskommuner og hos statsforvalteren».¹

Kommunene har over tid fått et stadig større ansvar for miljø- og arealforvaltning, uten tilsvarende økning i folk til å følge opp. Det er et generelt behov for å øke de kommunale ressursene til klimaarbeid, naturforvaltning og planarbeid i norske kommuner. Spesielt de små og mellomstore kommunene har utfordringer med ivaretagelsen av naturmangfold.²

Arbeid med arealplanlegging er komplekst og stiller krav om en lang rekke lovutredninger knyttet til bl.a. naturmangfoldsloven, økosystemtjenester, vannmiljø, forurensing, kulturminner, transport, friluftsliv m.m. Det er behov for et løft av kompetanse og kapasitet på natur og klima i kommunal og statlig forvaltning. Dette må komme gjennom en styrking og utvidelse av kommunale fagmiljøer, og økt støtte fra statlige myndigheter og institusjoner til kommunene.

¹ NOU 2023:25 Omstilling til lavutslipp – veivalg for klimapolitikken, side 141,

² <https://www.naturviterne.no/aktuelt/naturviternes-politikk/naturviternes-politikk/mangel-pa-kapasitet-og-kompetanse-har-konsekvenser-for-natur-og-klima>
Se Menon-rapport *Størrelse Teller* (2023)

Det er også tydelig at det spesifikt må settes inn økte ressurser til arbeid med arealplanlegging og oppdatering av utdaterte arealplaner. Naturviterne mener at bit-for-bit-nedbygging av natur, jord- og skogbruksarealer må avgrenses til et minimum. Kommunene må etterstrebe arealnøytralitet gjennom gjenbruk, fortetting og transformasjon av allerede utbygde arealer. Kun unntaksvis bør det være adgang til å bygge ned natur, og da bør dette kompenseres gjennom restaurering av tilsvarende arealer forringet natur.

Klima- og miljøminister Bjelland Eriksen har uttalt at dagens nedbygging av natur i «sum representerer [...] et alvorlig samfunnsproblem».³

I dag mangler det tilstrekkelig kunnskap om tilstand og utbredelse av naturmangfold i de fleste kommuner. Det er samtidig økende behov for risikovurderinger og planer for klimatiltak, utarbeide strategier for jordvern og for å innarbeide bevaring av natur- og friluftsområder i det øvrige planverket.

Naturviterne gir nedenfor et helhetlig forslag til prioriteringer i statsbudsjettet 2025 for å løse natur- og klimakrisen.

Et varig kompetanseløft for natur- og klimaarbeid i kommunene

Som del av budsjettforliket 2024 økte søknadsmidler til kommunal planlegging for natur, samtidig som det ble åpnet for at kommunene kan søke om midler til planvask.⁴

Naturviterne ber om at denne potten opprettholdes over tid. Det er relativt kort frist mellom tildelingen i statsbudsjettet og søknadsfrist (15. januar for «tiltak for trua natur» og 11. februar for «naturmangfold i arealplanlegging»)⁵. Naturviterne ber også om at ordningen evalueres for å vurdere om det er nødvendig å gjøre ytterligere tiltak for å få flere kommuner til å søke, og om potten på sikt må økes ved stor pågang.

Videre mener Naturviterne at kapasiteten og ressursene i kommunale fagmiljøer må styrkes gjennom flere hele stillinger, og ikke kun utlysning av søknadsmidler. Det er behov for en generell opptrapping av kompetanse og ressurser på natur og klima i kommunene.

Naturviterne foreslår derfor at det bevilges friske midler til nye stillinger over statsbudsjettet. Midlene fordeles til kommunene for ansettelse av rådgiverstillinger innen natur, klima og miljø. Videre foreslår vi at det må være opp til den enkelte kommune å selv kartlegge nøyaktig hvilken kompetanse det er mest behov for.

Naturviterne ber om at:

- **Midlene til «Naturplanlegging i kommunene» opprettholdes (KLD, kap. 1420, post 60).**
- **Friske midler til styrket natur- og klimakompetanse i kommunene: 300 mill.**

³ <https://www.nrk.no/ytring/naturen-setter-rammen-for-menneskelig-utvikling-1.16713348>

⁴ https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/oker-stotten-til-kommunal-planlegging-for-natur/id3021465/?utm_source=regjeringen.no&utm_medium=email&utm_campaign=nyhetsvarsel20240111

⁵ <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/fagmeldinger/2024/januar-2024/utsatt-frist-gjelder-naturmangfold-i-arealplanlegging/>

En nødvendig styrking av statsforvalterne

Etter tidligere års ABE-kutt er det på tide styrke og gjenoppbygge statlig kompetanse og kapasitet på natur og klima. Statsforvalteren har flere viktige oppgaver innen naturmangfold; som sikring av økosystemer, håndtering av miljøgifter eller landbruk og skog- og vannforvaltning.

Dagens Næringsliv (DN) har for eksempel dokumentert at det totalt er 16,5 årsverk nasjonalt hos statsforvalterne, som til sammen har ansvaret for å kontrollere 1 743 akvakulturanlegg.⁶ Statsforvalterne har i klartekst rapportert om underbemanning som årsak til manglende tilsyn.⁷ I en serie oppslag har både DN og NRK dokumentert manglende kontroll og lite ressurser til drive uanmeldte tilsyn hos både statsforvaltere og Mattilsynet.⁸ Naturviterne har i eget innspill til LMD bedt om styrking av Mattilsynet for tilsyn og uanmeldt kontroll.

Det er viktig at statsforvalteren har tilstrekkelig kapasitet til å både veilede og håndtere forespørsler og saksbehandling for kommunene. Det er også behov for å styrke statsforvalterne ved innstramminger i regler eller innføring av nye lover og regler. Statsforvalterne har også et særlig ansvar for å bidra til klima- og miljøhensyn i plansaker.

For eksempel skriver Miljødirektoratet i høringsnotatet om et forbud mot nedbygging av myr *«at hjemmelen for å gi dispensasjon fra forbudet og ansvaret for å følge opp regelverket legges til statsforvalterne. Dette innebærer at statsforvalterne får en ny oppgave, og dermed mer saksbehandling. ... Behandling av dispensasjoner og tilsyn med regelverket blir en ny oppgave som vil kreve ressursbruk fra statsforvalterne»*.⁹ Videre legges det til grunn at en av forutsetningene for en vellykket gjennomføring av lovforslaget er statsforvalterne har tilstrekkelig kapasitet til å behandle søknader.

En økning i kapasitet hos statsforvalterembetene kan komme gjennom en generell økning av lønnstilskudd (KLM, kap. 1420 og/eller KDD, kap. 525) eller i kombinasjon med relevante tilskuddsposter for oppgaveløsning i de enkelte departementet knyttet til *klima og miljø spesifikt*.

Naturviterne ber om at:

- **Miljøvernarbeidet hos hver statsforvalter bør forsterkes med minst to nye stillinger.**

⁶ Se Dagens Næringsliv, 10. november 2023.

⁷ <https://www.dn.no/magasinet/dokumentar/oppdrettsnaring/oppdrettslaks/forurensning/ikke-tid-til-a-sjekke-alle/7-1-4fu5q5ktws>

⁸ <https://www.nrk.no/dokumentar/mattilsynet-blir-preset-av-lakseadvokatene-1.16683727>

⁹ Miljødirektoratet, *høringsnotat om forbud mot nedbygging av myr* (2023.12.01), side 34 og 36.

Naturkartleggingen og en plan for «grå arealer»

Det er et stort behov for raskere å sikre bedre kartlegging av norsk natur. Det finnes i dag ikke en helhetlig nasjonal detaljert oversikt over norsk natur for den enkelte kommune. Regjeringen har uttalt at den skal utvikle og innføre et naturregnskap, og forespeilet at dette vil være klart i 2026.¹⁰ Manglende oversikt vanskeliggjør den kunnskapsbaserte forvaltningen vi ønsker å legge til rette for i Norge.

Arbeidet med naturkartlegging bør forseres, og det trengs en betydelig budsjettøkning for å komme i mål.

For å minimere tapet av natur bør fremtidige utbygginger i størst mulig grad skje på allerede utbygde områder. Det bør derfor utarbeides en egen oversikt og plan for gjenbruk av «grå arealer». Oppdraget om hvordan best gjennomføre bør gis til Miljødirektoratet, og det må settes av egne midler for et slikt arbeid. En viktig del av dette arbeidet må være å utarbeide en felles definisjon av «grå arealer» og vurdere egnethet av ulike arealer til ulike formål. Det bør samtidig utredes om det kan gis egne insentiver dersom utbygginger av for eksempel energiproduksjon legges til grå arealer, for slik å oppfordre utnyttet allerede utbygde områder fremover å bygge ned natur.

Regjeringen har åpnet for utvinning av mineraler på havbunnen. Både forvaltnings- og forskningsmiljøer har uttrykk bekymring for at konsekvensene er ukjente og at kartleggingen av havområdene er mangelfull. Midlene til kartlegging av havbunnen må fremover styrkes betydelig, og det må lages en plan for utstyr, kompetanse og folk til arbeidet.

Naturviterne ber om at:

- **Budsjettposten «miljødata» økes fra 445 mill. til 600 mill. (Mdir, kap. 1410, post 21)**
- **Budsjettposten «MAREANO» økes fra 68 mill. til 150 mill. (Mdir, kap. 141, post 23)**
- **Settes av midler til en plan for gjenbruk av «grå arealer», 2. mill.**

En langsiktig plan for naturrestaurering og vern

En viktig enighet etter naturavtalen er å øke innsatsen for å restaurere mer ødelagt natur innen 2030. Norge har et mål om å restaurere naturområder som er forringet eller ødelagt, for å gjenopprette og forbedre tilstanden i økosystemet.

Det er de siste årene gjennomført flere gode naturrestaureringsprosjekter, slik som tilbakeføringen av Hjerkinns skytefelt og nedleggelsen av Svegruva på Svalbard. I 2022 ble 31 myrområder reparert, og statsforvalterne rapporterte om rekordøkning i antall prosjekter.¹¹

I forslaget til statsbudsjett må derfor ambisjonene for arbeidet med naturrestaurering opp. Økt tilskudd til naturrestaurering bør samtidig følges opp med økt miljøvernkapasitet hos statsforvalterne for å tilrettelegge og følge opp arbeidet (se eget punkt over).

¹⁰ <https://www.nrk.no/dokumentar/mener-regjeringen-kunne-reddet-naturen-over-natta-1.16706236>

¹¹ <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/17954742/vatmarkene-kommer-tilbake-31-myromrader-reparert-i-2022?publisherId=17847187>

Miljødirektoratet bør også starte utarbeidelsen av en helhetlig overordnet plan for restaurering med progresjonsmål, i samarbeid med statsforvaltere og kommuner. Prosjektet kan også settes ut til egnede fagmiljøer. Dette arbeidet vil naturlig inngå både i arbeidet med naturregnskap og gjennomgang av utdaterte arealplaner i kommunene.

Naturviterne er sterkt kritisk til den foreslått reduksjonen i budsjettposten for naturrestaurering og vern.

Norge har forpliktet seg til å ta vare på mer natur. Naturviterne mener dette må innebære et taktskifte innen naturvernet, og at det må satses mye mer på å verne mer natur. I denne sammenhengen er særlig frivillig skogvern viktig, og denne posten må ikke bli gjenstand for politisk spill, slik situasjonen har vært under de siste regjeringene. Også innen marint vern ligger Norge langt unna uttalt ambisjonsnivå, dette etterslepet må tas unna.

Naturviterne ber om at:

- **Budsjettposten «Tiltak i verneområde og naturrestaurering» fra 145 mill. til 300 mill. (Mdir, kap. 1420, post 31)**
- **Budsjettposten «statlige tileigningar, vern av naturområde» (skogvern) økes fra 366 mill. til 800 mill. (Mdir, kap. 1420, post 32)**
- **Utarbeidelse, nasjonal plan for naturrestaurering, 5 mill. (Mdir, kap. 1420, post 31)**

En populær ordning for klimaomstilling

Klimasatsordningen har vist seg populær og gitt et viktig insentiv for offentlige virksomheter til klimakutt og omstilling. Naturviterne ber om at ordningen videreføres og forsterkes i 2025.

Naturviterne ber om at:

- **Budsjettposten «Tilskot til klimatiltak og klimatilpassing», økes fra 163 til 300 mill. (Mdir, kap. 1420, post 61)**

På vegne av Naturviterne

Morten Wedege

Forbundsleder
Naturviterne